

2. Olajnövények

2.1. Világ- és európai piaci tendenciák

Az USDA jelentése szerint **az olajos magvak globális termése 442 millió tonna lehet a 2010/2011. gazdasági évben**, amely megegyezik az előző időszak kibocsátásával. A korábbi várakozások 444 millió tonnát jeleztek, de a több kontinensen tapasztalható szélsőséges időjárás miatt csökkenteni kellett azokat. Argentínában az előző évvel ellentétben aszályos az időjárás, ami a korábbi termésbecslések csökkentését eredményezi. Az olajnövények feldolgozása 376 millió tonna lehet a folyó gazdasági évben, ez 5%-os bővülést jelent a 2009/2010. gazdasági évihez képest. A kereslet növekedését a bioüzemanyag bekeverési irányelvek, illetve a kínai és az orosz takarmányigény bővülése segítette. A kínálatot és keresletet összevetve az előző évben kialakult magasabb árszintek stabilizálódására lehet számítani az olajnövény piacokon. A globális készletek 68 millió tonnára csökkenhetnek, így ismét a 2008-ban tapasztalt alacsony szintek közelébe kerülhetnek. A világpiacon megforduló olajos magvak mennyisége tovább bővíthet 2010/2011-ben, az export 108-ról 112 millió nőhet.

A szójabab globális termése 256 millió tonna lehet a 2010/2011. gazdasági évben, ez 4 millió tonnával kevesebb az előző időszakban betakarított mennyiségnél. A kínálat csökkenésének fő oka a három legnagyobb termelő (USA, Argentína, Brazília) kibocsátásának visszaesése. A dél-amerikai országokban, 2010-ben rekord mennyiségű szójababot termeltek a kedvező időjárás miatt, de a folyó évben aszály sújtja a termőterületeket. A nagyobb termelők közül várhatóan Paraguay és India termelése nő. A szójabab globális feldolgozása 7%-kal, 225 millió tonnára emelkedhet. A legnagyobb mértékben Kínában (+10 millió tonna) és Argentínában (+5 millió) növelik a feldolgozást. Kínában a javuló életszínvonal miatt nő a húsfélék iránti kereslet, ami az állatlétszám jelentős bővülésén keresztül nagyobb fehérjeigényt támaszt. A bioüzemanyagok szerepe is egyre jelentősebb lesz a kínai gazdaságban. A szójabab globális zárókészlete 58 millió tonna lehet a folyó gazdasági év végén, 2 millió tonnával alacsonyabb, mint a nyitókészlete volt. Az export 5 millió tonnával (98 millió tonna) lehet több a 2010/2011. gazdasági évben, mint az előzőben volt.

A szójadara globális előállítás elérheti a 178 millió tonnát 2010/2011-ben, a legnagyobb előállító várhatóan Kína lesz (46 millió tonna). A szójadara globális felhasználása 175 millió tonna körül várható, exportra 60 millió tonna kerülhet. A **szójaolaj** globális kínálata 42 millió tonna, globális felhasználása 41,8 millió tonna lehet, a külpiacon folyó gazdasági évben 9,5 millió tonna találhat vevőre.

A **napraforgómag** globális termését 30 millió tonna körül várja az USDA a 2010/2011. gazdasági évben, amely 3 millió tonnával kevesebb a 2008/2009. év rekordtermésénél. Az EU, Ukrajna, Oroszország és Argentína maradnak a legnagyobb termelők. Az EU-ban 2%-kal csökkenhet a termés az előző évihez képest. A globális felhasználás 1 millió tonnával 30,3 millió tonnára eshet az alacsonyabb kínálat miatt. A napraforgómagot magas ára miatt más olajos magvakkal helyettesíthetik a feldolgozók. A **napraforgóolaj** kereslete és kínálata 11 millió tonna körül alakulhat a folyó gazdasági évben, zárókészlete 800 ezer tonnára csökkenhet. A **napraforgódara** kereslete és kínálata 12 millió tonna körül alakulhat 2010/2011-ben, és a készletek rég nem látott mélységekbe süllyedhetnek.

A repcemag globális termése 58,3 millió tonna lehet a 2010/2011. gazdasági évben, 2,4 millió tonnával esik vissza az előző időszakhoz képest. A termés elsősorban a legnagyobb termelő országokban csökkent, amelyet a 2009. évihez képest kétszeresére növekvő ukrán termés sem

tud ellensúlyozni. A **repceolaj** termelése 22,6 millió tonna körül várható a folyó gazdasági évben, a készletek az előző évi szint felére csökkenhetnek (700 ezer tonna). A **repcedara** előállítására 500 ezer tonnával 34,1 millió tonnára nőhet, de a kereslet nem bővül hasonló mértékben (33,7 millió tonna), így 300 ezer tonnára emelkedhet a zárókészlet a 2010/2011. időszak végére.

A repcepiac meghatározó szereplője maradt Kanada, ahol a repcét 6,5 millió hektáron termesztették, a betakarított termés 11,87 millió tonna volt 2010 őszén. A termés 600 ezer tonnával maradt el a korábbi év mennyiségétől a kedvezőtlen időjárás hatására. A repceolaj exportja 2 millió tonna, a repcedaráé 4 millió tonna volt a 2009/2010. gazdasági évben. Kanada repceolaj és -dara exportja 15%-kal növekedhet a 2010/2011. időszakban, illetve jelentősen bővíülhet az ország biodízel felhasználása is. A repcemag kedvező ára és a rohamosan fejlődő feldolgozása miatt 7,9 millió hektáron vethetnek repcét 2011 tavaszán.

A Coceral szerint az EU repce- és a napraforgómag termelése csökkent 2010-ben, 20,5 millió tonna repce- és 6,8 millió tonna napraforgómagot takarítottak be. A termelés visszaesésének oka a napraforgó esetében 100 ezer hektárral kisebb betakarított terület (1,614 millió hektár), a repce esetében a termésátlag csökkenése volt. A legnagyobb termelők, Franciaország, Bulgária, Románia és Magyarország termelésére jelentős hatást gyakorol a kedvezőtlen időjárás. Lengyelország repcetermése 300 ezer tonnával 2,1 millió tonnára csökkent, a kisebb termőterület és az alacsonyabb termésátlag miatt. Franciaországban fél tonnával csökkent a hektáronkénti terméshozam, ezért 800 ezer tonnával kevesebb (4,8 millió tonna) repcemag termett 2010-ben. Az Egyesült Királyságban 50 ezer hektárral nagyobb területen 0,2 tonnával nőtt a hozam, így a nagy repcetermelő országok közül egyedüliként érték el termésnövekedést (+300 ezer tonna). A napraforgómag termése Spanyolországban 833 ezer, Olaszországban 213 ezer, Franciaországban 1,66 millió és Romániában 1,36 millió tonna volt 2010-ben.

A Bizottság előrejelzése szerint az EU-ban az olajnövények termelése 34 millió tonnára, felhasználása 50 millió tonnára nőhet 2020-ra. Az olajos magvak és növényi olajok folyamatos keresletét a biodízel gyártásához szükséges alapanyag iránti fokozott igény biztosíthatja.

2.2. Hazai piaci tendenciák

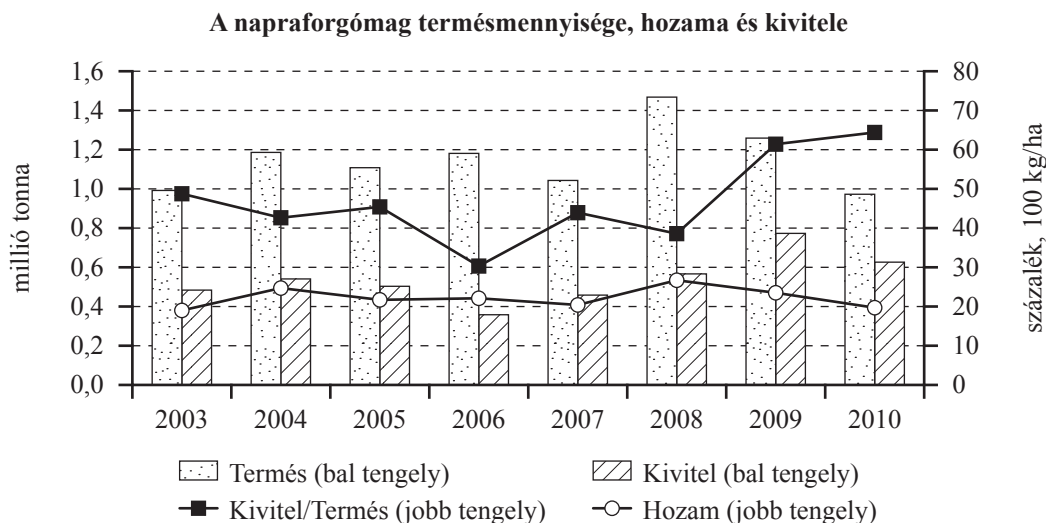
2.2.1. Kínálat

Magyarországon éves átlagban soha nem látott mennyiségű csapadék hullott 2010-ben. Az esőzések, a belvíz és az áradások nehezítették a termények betakarítását, hátráltatták a növények termésképzését, valamint a 2011. évi termésre is hatással lesznek az őszi munkálatok késleltetése miatt. A repce- és a napraforgótáblák a virágzás idején jó termést sejtettek, de az eső hatására mindkét olajnövény alulteljesítette a várakozásokat. A késői aratás és a sok csapadék kedvezett a penészes megbetegedéseknek, így minőségileg is elmaradt a szokásostól a két növény termésének jelentős része.

Magyarországon 493 ezer hektáron 972,6 ezer tonna napraforgómagot takarítottak be 2010-ben (7. ábra), amely az utóbbi évek leggyengébb termése, és a 2008. évi 1,5 millió tonna terméssel összevetve sejtethető a piaci reakciók. Az 1,97 t/ha termésátlag még az utóbbi évek legalacsonyabb átlagától is elmaradt (2007-ben 2,03 t/ha).

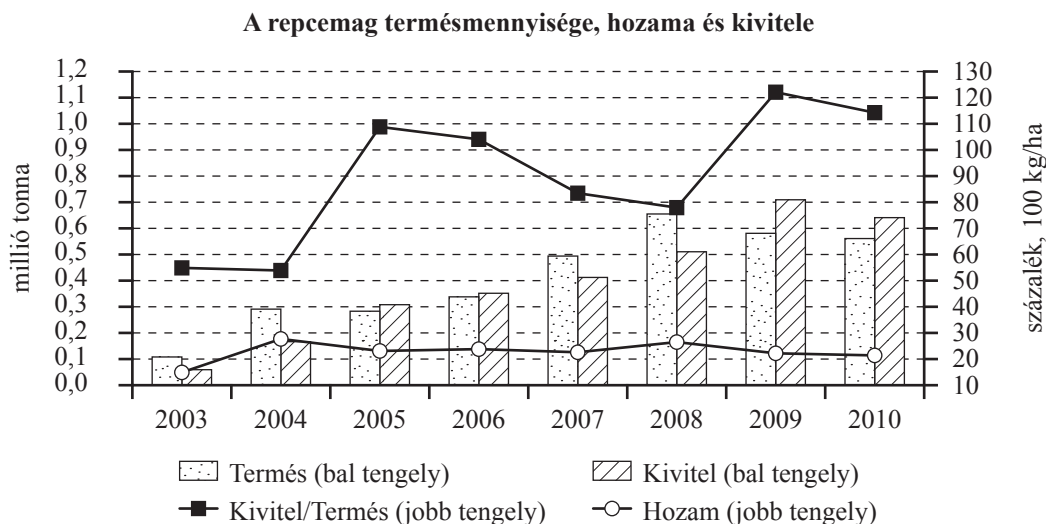
A repce betakarított területe 262 ezer hektár, termése 561 ezer tonna volt 2010-ben (8. ábra). Az országos 2,14 t/ha termésátlag a legalacsonyabb volt 2003 óta. 2010 őszén 258 ezer hektáron vetettek őszi káposztarepcét. A sok csapadék hátráltatta az őszi munkákat, ezért a gazdák a tervezettnél kevesebb repcét tudtak vetni. Az elvetett repce sok esetben nem megfelelő talajba került, így ezeken a területeken gyengébb termés valószínűsíthető.

7. ábra

Forrás: KSH

8. ábra

Forrás: KSH

2.2.2. Bel- és külpiaci értékesítés

A magyarországi olajnövények piacán egész évben a túlkereslet volt jellemző. A napraforgómag feldolgozása nagyon intenzív volt 2010 tavaszán, a raktárakból hamar kifogyott az ótermesű napraforgómag készlete, nyáron alig lehetett napraforgómagot vásárolni és hiány alakult ki a piacon, amelyet a vártnál gyengébb új termés tovább fokozott. A repce piacát hasonló tendenciák jellemezték.

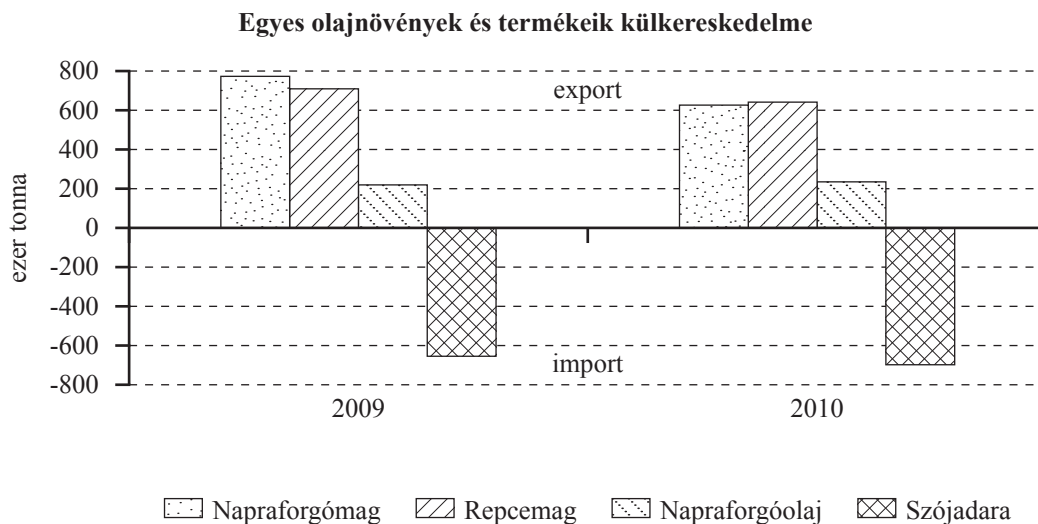
Az AKI PÁIR adatai szerint a napraforgómag felvásárlása 35%-kal, a repcemagé 30%-kal csökkent 2010-ben 2009-hez képest. A napraforgóolaj értékesítése 10%-kal, a napraforgódararé 29%-kal esett vissza. Az adatok jól jelzik a korábban említett piaci viszonyokat.

A kisebb hazai kínálat hatására a **napraforgó- és repcemag exportja is csökkent** (9. ábra, 4. melléklet). A napraforgómag exportja 170 ezer tonnával, míg a repcéé 73 ezer tonnával esett vissza 2010-ben a 2009. évihez képest. A napraforgómag külpiaci értékesítésének csökkenése nem meglepő a gyenge országos termésből kiindulva.

A napraforgómag importja 121%-kal, 64 ezer tonnára, a repcemagé 6 ezer tonnával 19,6 ezer tonnára nőtt 2010-ben az előző évihez képest. A napraforgóolaj előállítás intenzitását jelzi, hogy mind az exportált (+8%) és importált (+237%) mennyiség növekedett 2010-ben. A rendelkezésre álló kisebb mennyiségű napraforgó- és repcedara helyettesítése miatt a szójadara importja 8%-kal bővült 2010-ben.

A nemzetközi terményárak növekedése miatt az olajnövények és származékainak külpiaci forgalmi értéke jelentősen növekedett 2010-ben (4. melléklet). A napraforgómag exportjának értéke ugyanakkor visszaesett, mivel a kivitt mennyiség csökkenését a piaci ár emelkedése sem tudta ellensúlyozni.

9. ábra

Forrás: KSH

2.3. A piaci árak tendenciája

Az árutőzsdéken az olajos magvak és származékaik jegyzése májusig alacsony szinten mozgott, de a gyenge terméskilátások, az intenzív kereslet, a kedvező befektetői hangulat és a spekulánsok megjelenése emelték a terményárakat júniustól.

A **szójabab** jegyzése a Chicagói Árutőzsdén 35%-kal nőtt 2010-ben, és megközelítette az 515 USD/t szintet. Az USDA előrejelzése szerint 410-450 USD/t lehet a szójabab átlagára 2011-ben, de optimistább vélemények szerint maradhat az 500 USD/t környékén is. A **szójadara** jegyzése 30%-kal emelkedve elérte a 400 USD/t szintet 2010-ben. A legtöbb fehérjeforrás ára nőtt a takarmánypiacon, követve az alapanyagok árnövekedését (átlagosan 1-2 hónap késéssel).

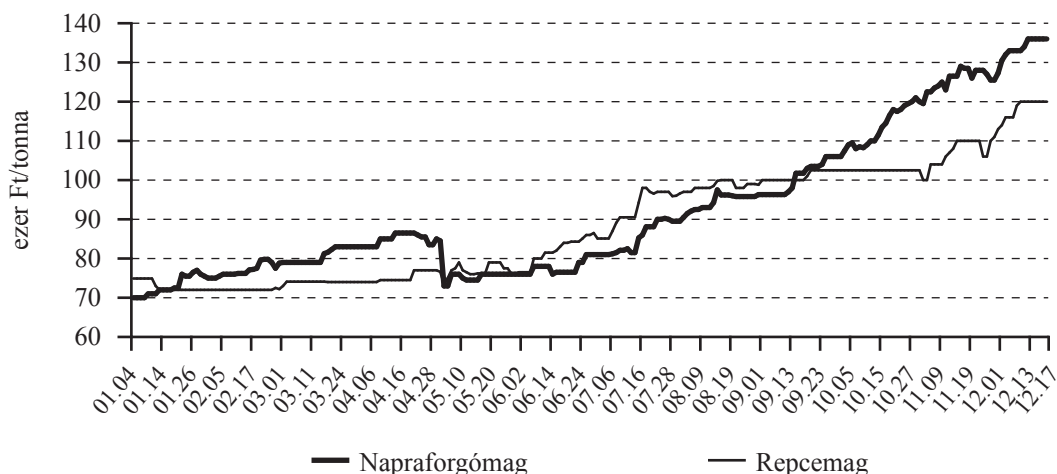
A **szójaolaj** jegyzése 35%-kal emelkedett 2010-ben és elérte az 1250 USD/t szintet. A kereslet nagyon intenzív a világpiacon a növényolajok iránt, mert sok országban törvény írja elő a megújuló energiák bekeverésének arányát az energia felhasználásában. Európában a repceből készült biodízel, Észak-Amerikában a szójaolaj és a kukorica etanol, Dél-Amerikában a szójaolaj és a cukornádból készített etanol a meghatározó bioüzemanyag.

A párizsi árutőzsdén a **repce** jegyzése 70%-kal nőtt és az év végére elérte az 510 EUR/t szintet, megközelítve a 2008-as rekordárát (521 EUR/t). A bécsi árutőzsdén egy tonna napraforgómag jegyzése a 2010. év végén 480 euró volt, amely 180 eurós növekedést jelentett az augusztusi szinthez képest. A párizsi árutőzsdén a nyers napraforgóolaj tonnánkénti ára elérte az 1065 eurót, amely 2008 augusztusa óta a legmagasabb ár, és 60%-os áremelkedést jelent éven belül. A finomított napraforgóolaj jegyzése is rekordszintet ért el 2010 decemberében (1220 EUR/tonna).

A BÉT-en a napraforgó- és repce mag jegyzése 80-90%-kal emelkedett 2010-ben (10. ábra), hasonló mértékű növekedésre a 2007/2008. időszakban volt példa. Az év végén a napraforgómag 2011. márciusi jegyzése 138 ezer Ft volt tonnánként (2009 végén 70 ezer Ft/t volt a 2010. márciusi jegyzés). Tavasszal hamar kifogytak a 2009-ről maradt készletek, ami 15%-kal húzta fel az árakat. A nagy esőzések a június-augusztusi időszakban, majd ősszel a betakarítás körüli nehézségek és a gyengébb termés miatti aggodalmak eredményeztek 30-30%-os drágulást. Az idei év elején újabb 30%-os áremelkedés nem valószínű (a BÉT-en 2008 első két hónapjában 110-ről 140 ezer Ft/tonnára nőtt a jegyzés), mert szemben a 2007/2008. idősakkal, a piac gyorsabban, már december végén, január elején beárazta a terményt. A napraforgómag jegyzése magasabb szinten stabilizálódhat 2011-ben, de ez nagymértékben függ a tavaszi vetésterület nagyságától és a kereslet fizetőképességétől.

10. ábra

**A napraforgó- és a repce mag front havi jegyzése
a Budapesti Értéktőzsdén (2010)**

Forrás: BÉT

A betakarítás körüli nehézségek miatt a repce mag jegyzése augusztusra elérte a 100 ezer Ft/tonna lélektani határt. Az őszi vetésterület nagyságára és a kedvezőtlen időjárásra 130 ezer forintos tonnánkénti árral reagált a piac. A 2011. évben stabilizálódhatnak a magas árak.

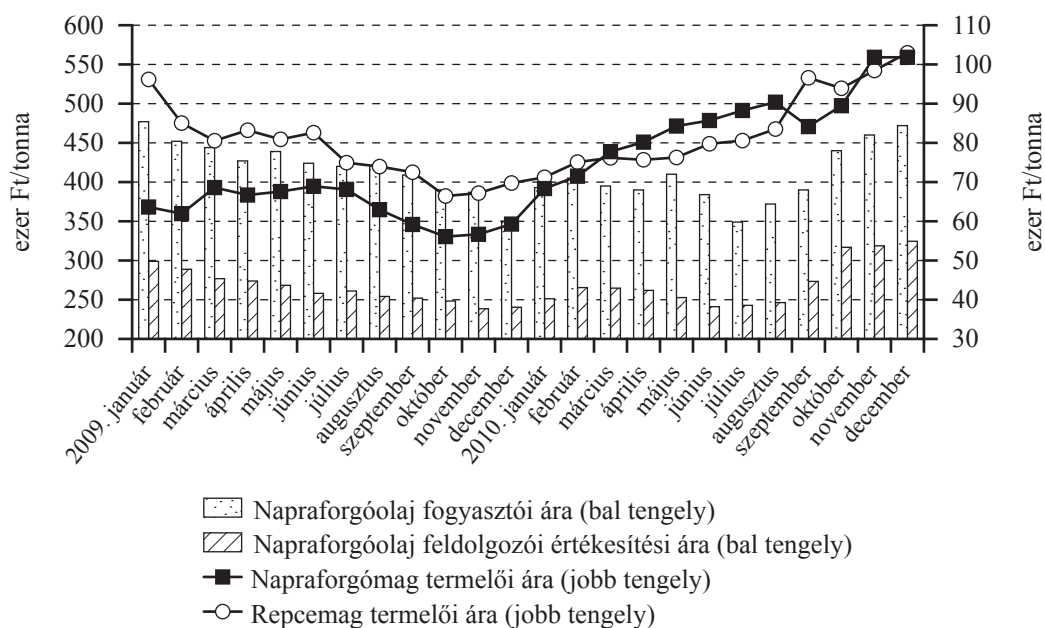
Az AKI PÁIR adatai szerint a napraforgómag termelői ára 52%-kal, a repcemagé 10%-kal volt magasabb 2010-ben az előző évinél (5. melléklet). A termelői ár messze elmaradt a tőzsdei áráktól, mert nagy volt a szerződéses felvásárlások aránya. A napraforgódara értékesítési ára 31%-kal emelkedett 2010-ben. A magas fehérjetartalmú darák a receptúrák fontos összetevői, ezért nem hagyhatók ki a takarmányozásból. A táp és a dara ára még nem érte el a csúcspontját, mivel általában egy-két hónap csúszással követik a feldolgozás alapanyagát jelentő mezőgazdasági termékek árának változását.

A napraforgóolaj értékesítési ára is követte az alapanyagok árának tendenciáját, de az éves átlagár csak 3%-kal haladta meg a 2009. évi szintet. A napraforgóolaj fogyasztói ára 472 Ft/liter volt 2010 decemberében, 80 forinttal emelkedett szeptemberhez képest (11. ábra). A nemzetközi árutőzsdéken a növényi olajok jegyzése folyamatosan nőtt augusztustól, a napraforgómag ára is magas volt, de az étolaj fogyasztói ára még nem emelkedett hasonló mértékben. Az étolaj akciós ára, a kiskereskedelmi vállalatok üzletpolitikája (sok üzletben a csalogató termékek közé tartozik az étolaj) és a korábbi készletek kiürülése, illetve az étolajgyárak gyenge alkupozíciója késlelteti a magas alapanyagköltségek (napraforgómag) fogyasztóra terhelését. A feldolgozók lehetőségei viszont korlátozottak, így előbb-utóbb kénytelenek lesznek magasabb költségeiket a kiskereskedelemben is elismertetni.

Az olajnövények és származékaik ára a 2011. évi elégtelen globális kínálat, a készletek csökkenése és az intenzív kereslet hatására várhatóan magas szinten stabilizálódik.

11. ábra

A napraforgó- és repcemag termelői, a finomított napraforgóolaj feldolgozói értékesítési és fogyasztói ára

Forrás: KSH, AKI PÁIR